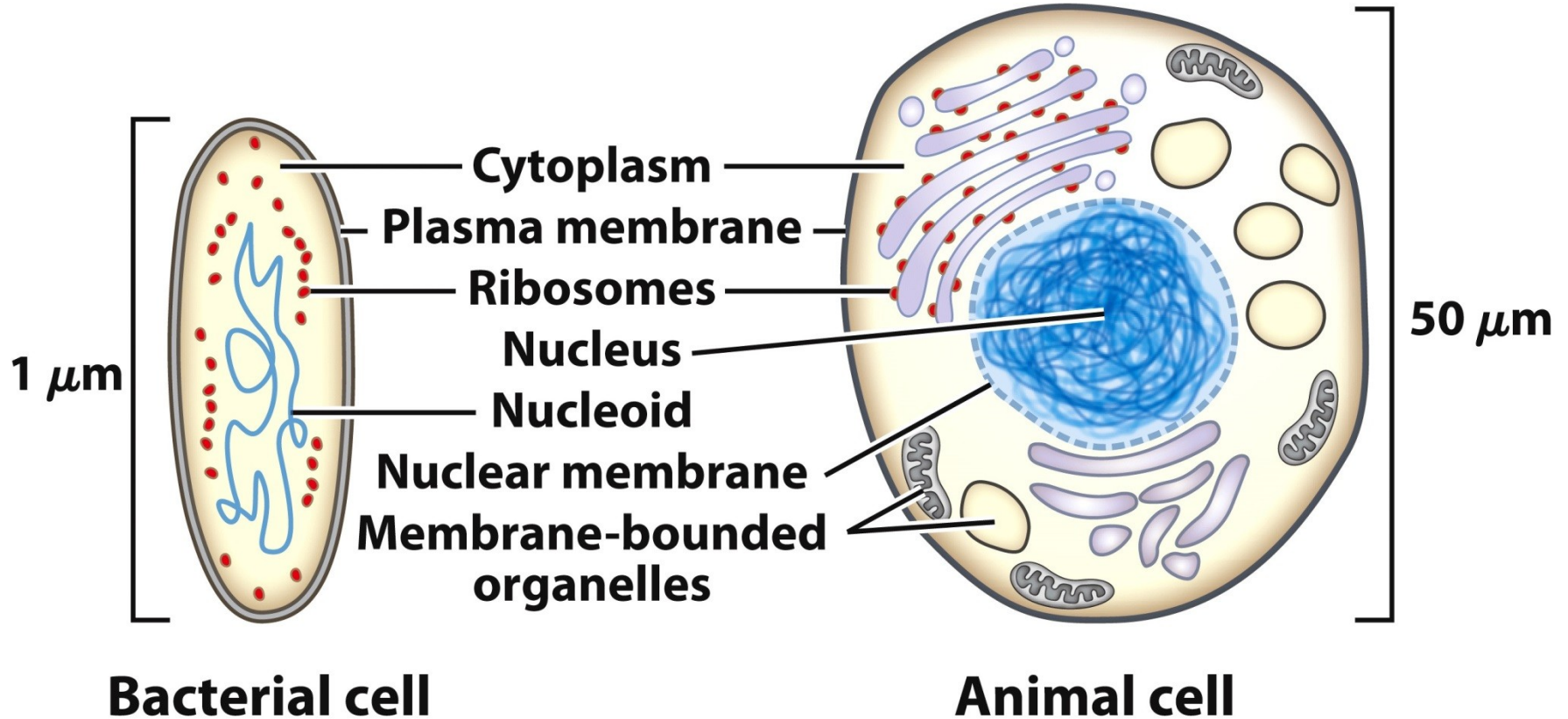

1 Дәріс

Биохимия сабағына кіріспе

Алматы, 2024

ПРОКАРИОТ ЖӘНЕ ЭУКАРИОТ ЖАСУШАЛАРЫ

Figure 1-3
Lehninger Principles of Biochemistry, Sixth Edition
© 2013 W. H. Freeman and Company

ПРОКАРИОТ ЖАСУШАСЫ

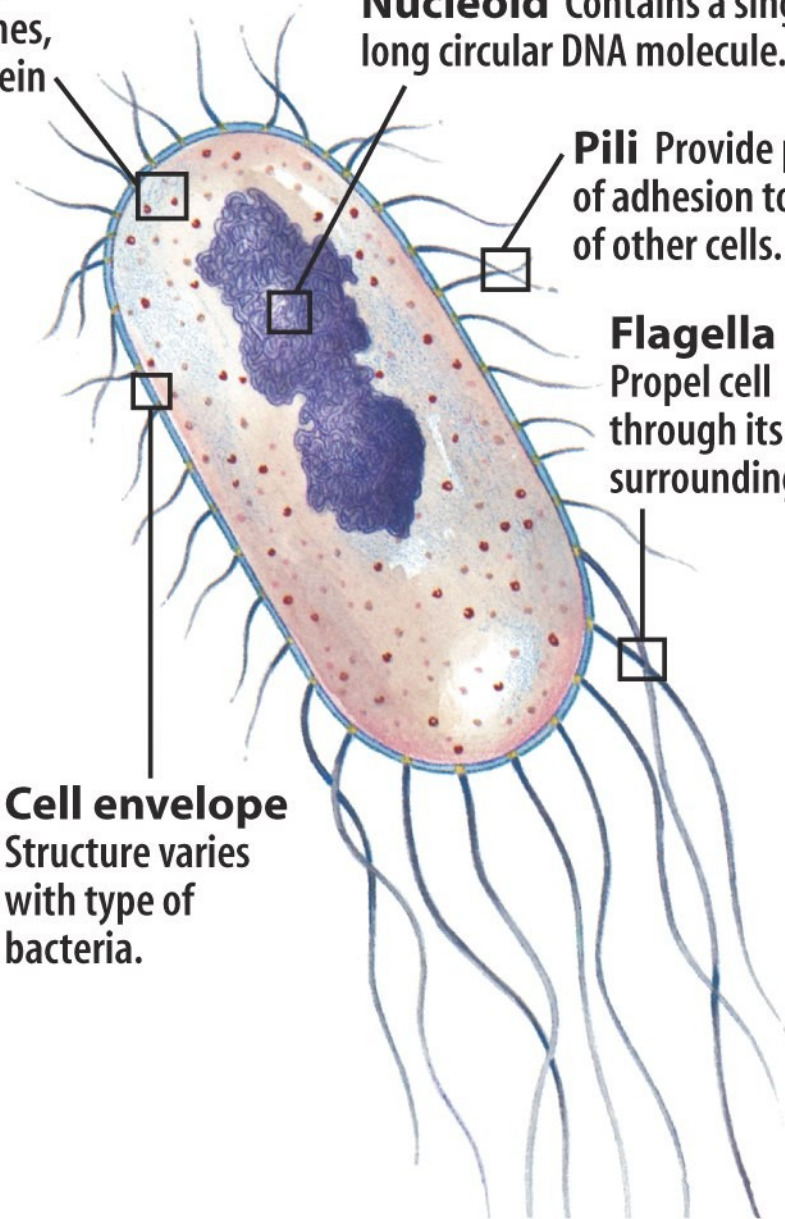
Ribosomes Bacterial ribosomes are smaller than eukaryotic ribosomes, but serve the same function—protein synthesis from an RNA message.

Nucleoid Contains a single, simple, long circular DNA molecule.

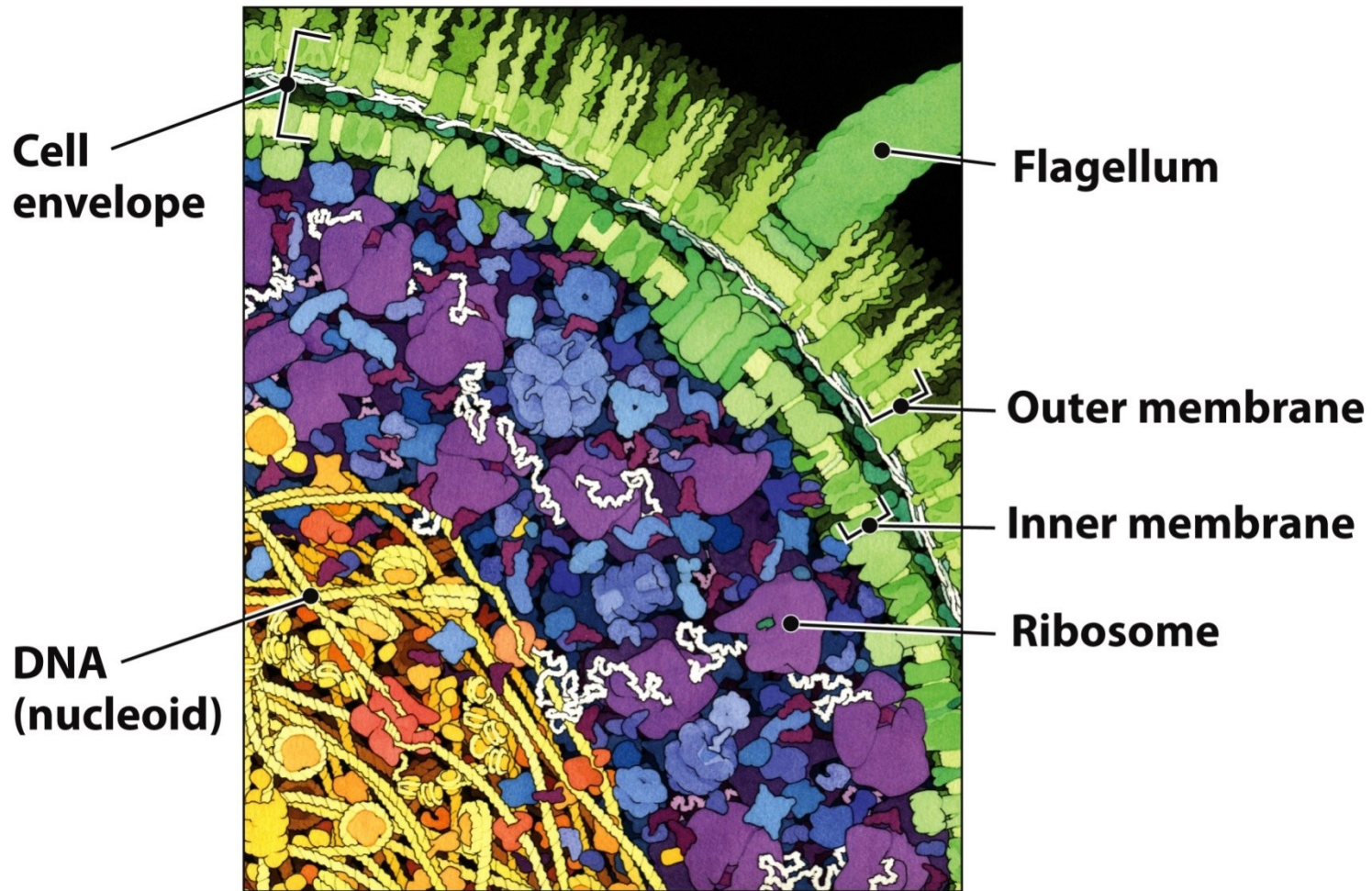
Pili Provide points of adhesion to surface of other cells.

Flagella Propel cell through its surroundings.

Cell envelope
Structure varies with type of bacteria.

БАКТЕРИАЛДЫҚ ЦИТОПЛАЗМА - толықтай мелекулалар көрсетілген

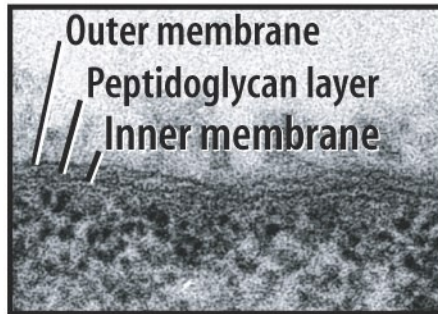
Figure 1-12
Lehninger Principles of Biochemistry, Sixth Edition
© 2013 W. H. Freeman and Company

ПРОКАРИОТ ЖАСУШАСЫНЫҢ СЫРТҚЫ ҚАБАТЫ

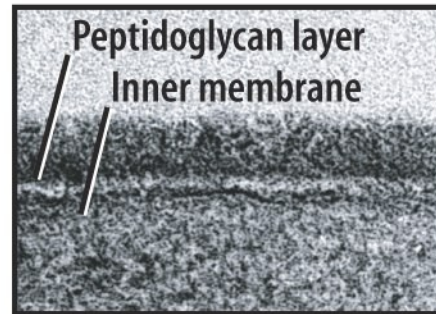
Cell envelope

Structure varies with type of bacteria.

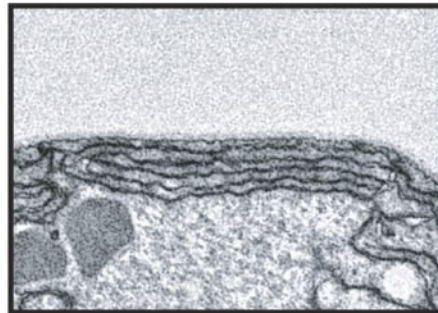
Gram-negative bacteria

Outer membrane;
peptidoglycan layer

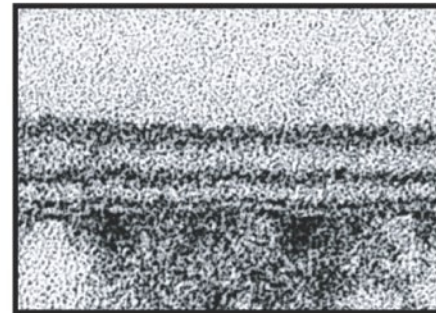
Gram-positive bacteria

No outer membrane;
thicker peptidoglycan layer

Cyanobacteria

Gram-negative; tougher peptidoglycan layer; extensive internal membrane system with photosynthetic pigments

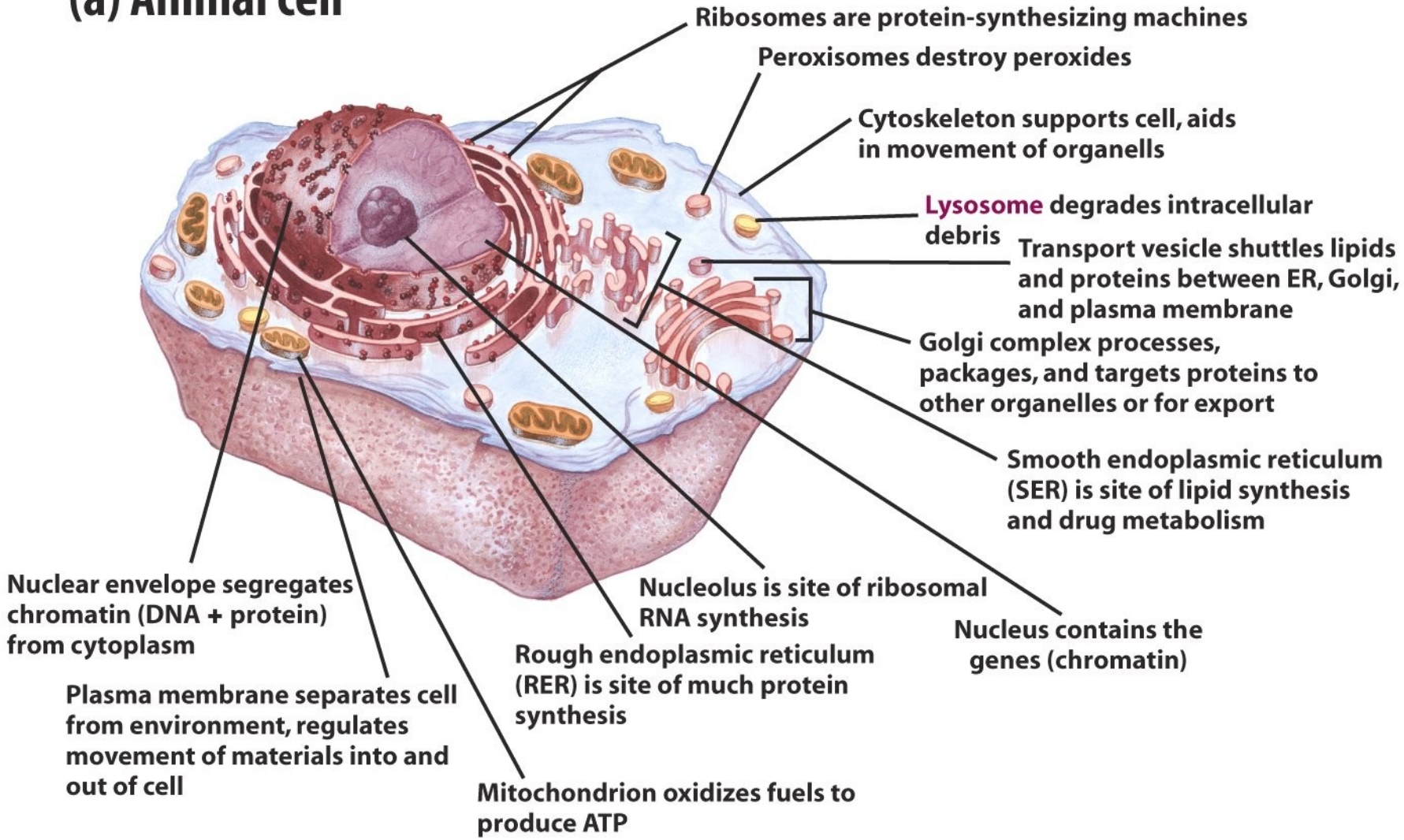

Archaeobacteria

No outer membrane;
peptidoglycan layer outside plasma membrane

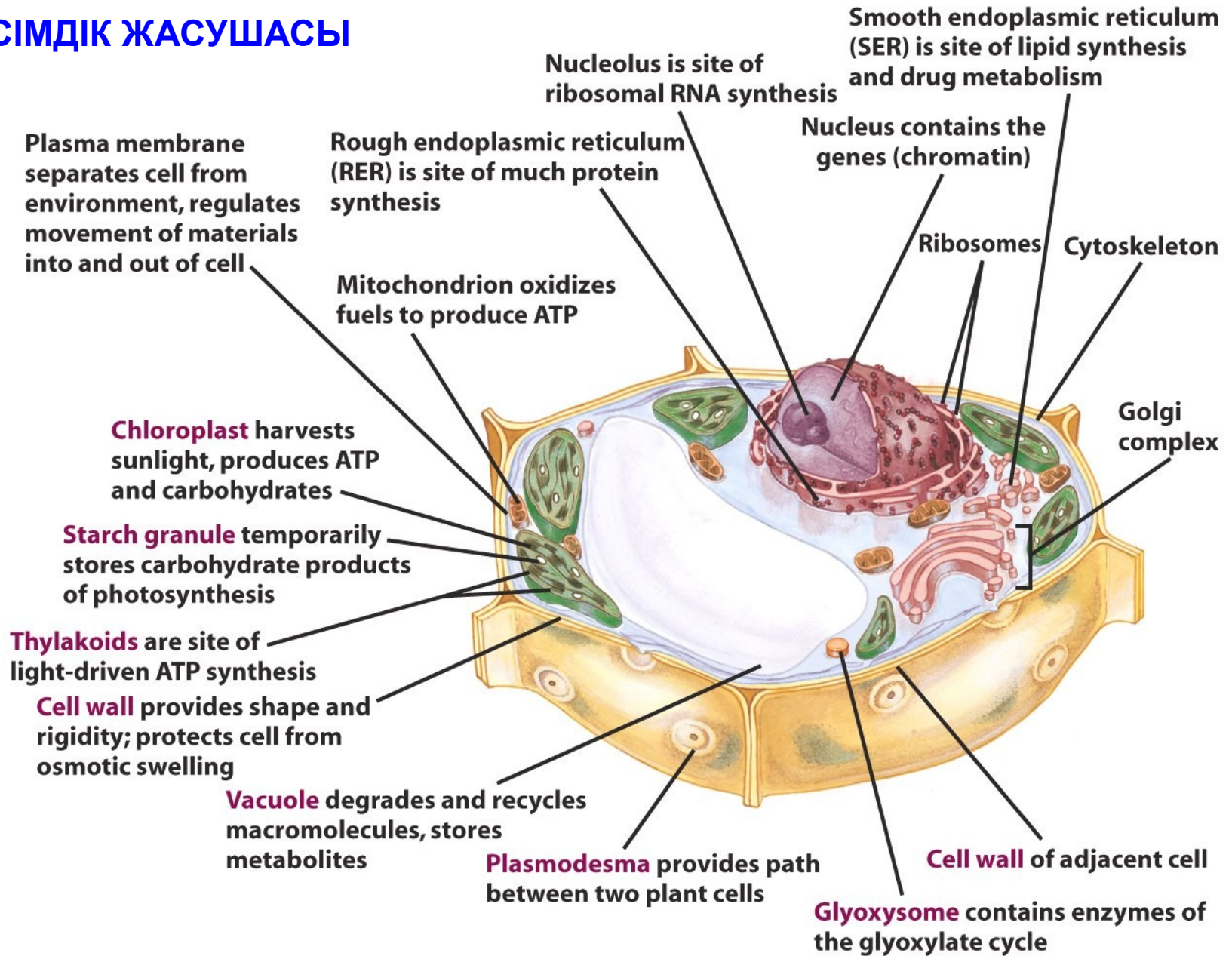
ЭУКАРИОТ ЖАСУШАСЫ

(a) Animal cell

ӨСІМДІК ЖАСУШАСЫ

БИОЛОГИЯЛЫҚ МОНОМЕРЛЕР

Нені іздеу керек = Маңыздысы не:

- **Функционалды топтар:** амин, карбоксил, карбонил (екеуі де), спирт, метил, фосфат, сульфгидрил және басқалары.
- Коваленттік байланыстар - бір, қос, үш.
- Ионизациялау (иондану) күйі немесе жоқ.
- Ерігіштігі
- Мономерлер қалай полимерленеді
- **Әлсіз байланыстар** = Н-байланыстар, иондық байланыстар, гидрофобтық әрекеттесулер, Ван-дер-Ваальс күштері.

МОНОМЕРЛЕР

Ақуыздардың кейбір аминқышқылдары

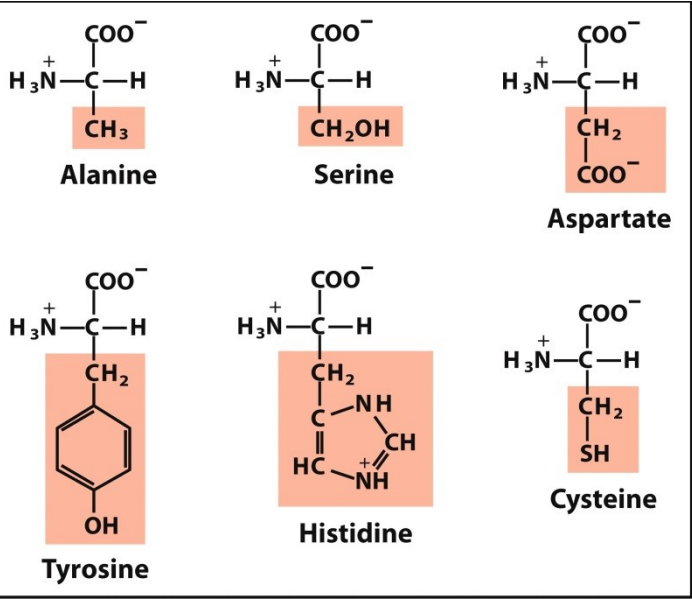

Figure 1-10a
Lehninger Principles of Biochemistry, Sixth Edition
© 2013 W. H. Freeman and Company

(b) Нуклеин қышқылдарының компоненттері

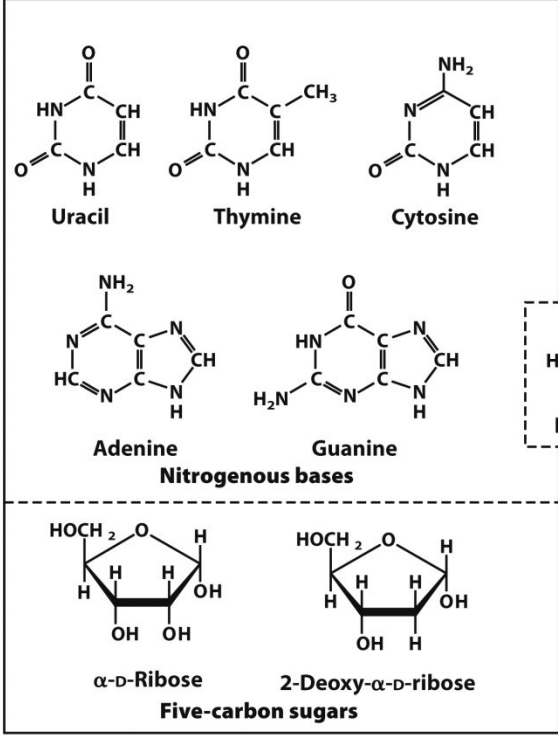
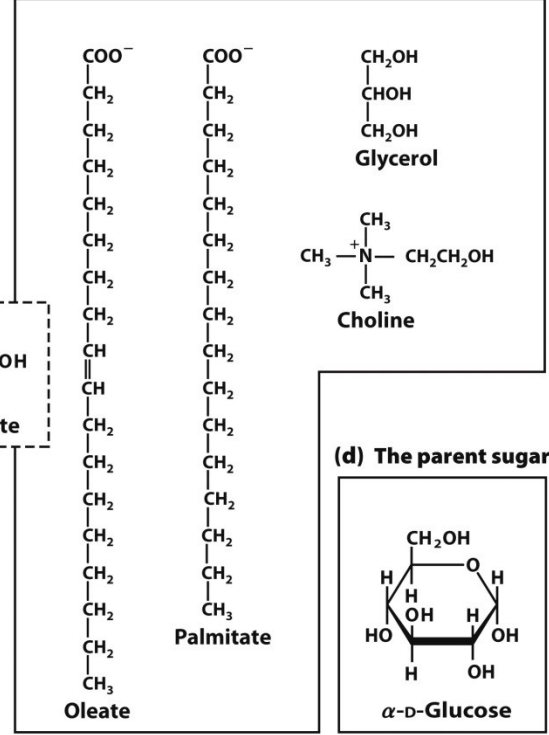
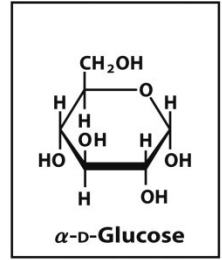

Figure 1-10bcd
Lehninger Principles of Biochemistry, Sixth Edition
© 2013 W. H. Freeman and Company

(c) Липидтердің кейбір компоненттері

(d) The parent sugar

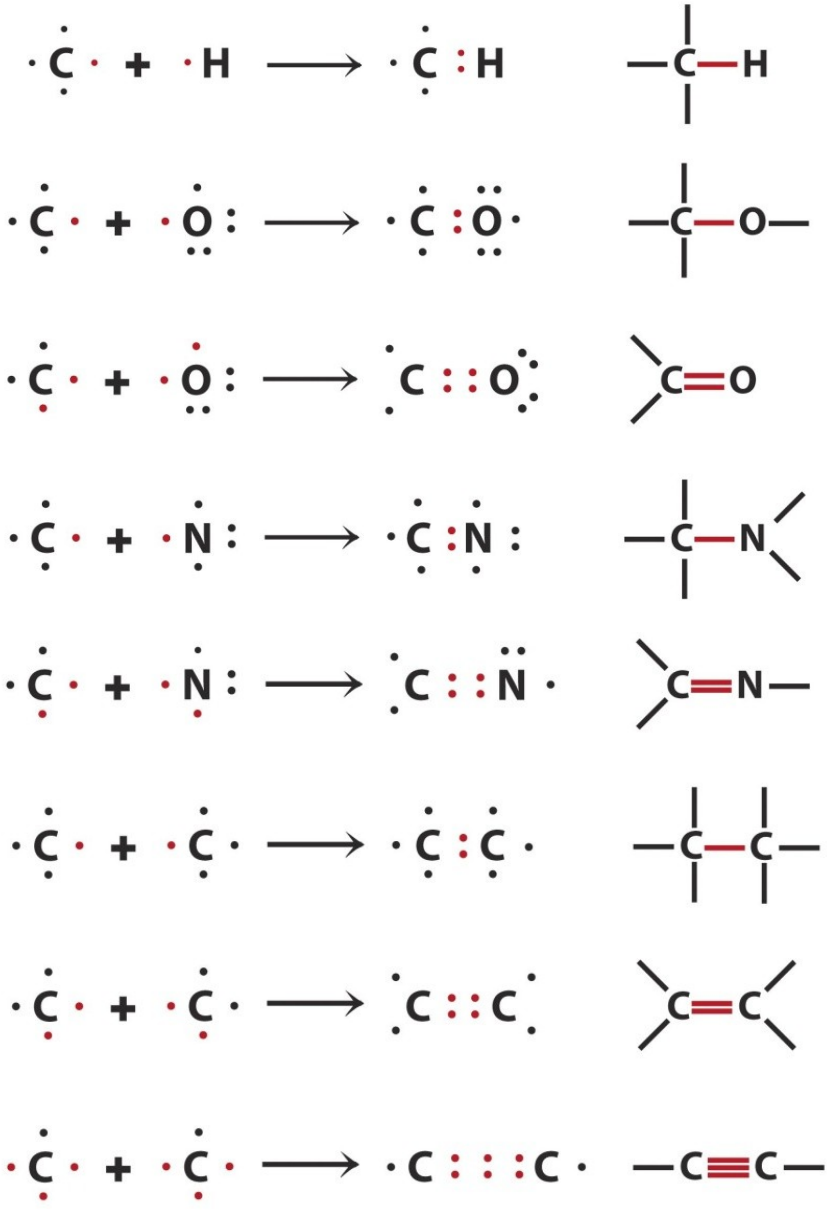
ПЕРИОДТЫҚ ЖҮЙЕ

1 H																	2 He
3 Li	4 Be											5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
11 Na	12 Mg											13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
19 K	20 Ca	21 Sc	22 Ti	23 V	24 Cr	25 Mn	26 Fe	27 Co	28 Ni	29 Cu	30 Zn	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
37 Rb	38 Sr	39 Y	40 Zr	41 Nb	42 Mo	43 Tc	44 Ru	45 Rh	46 Pd	47 Ag	48 Cd	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
55 Cs	56 Ba		72 Hf	73 Ta	74 W	75 Re	76 Os	77 Ir	78 Pt	79 Au	80 Hg	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
87 Fr	88 Ra		Lanthanides Actinides														

 Үлкен элементтер

 Микроэлементтер

КӨМІРТЕКТІК БАЙЛАНЫС

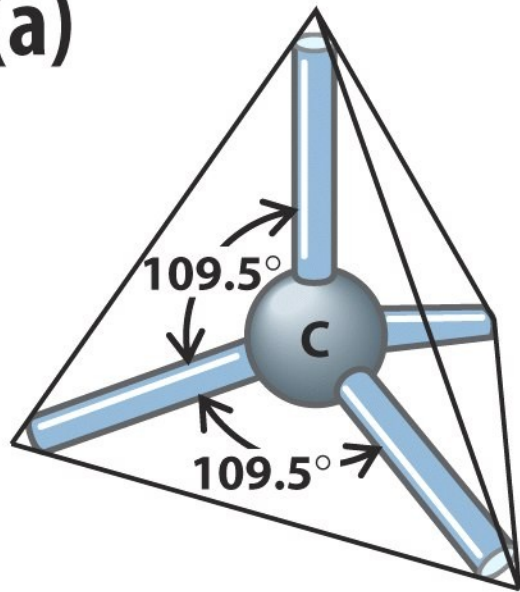
Кесте 1-1 Биомолекулаларда кездесетін байланыстардың беріктігі

Байланыс түрі	Байланыс диссоциациясының энергиясы (кДж/моль)	Байланыс түрі	Байланыс диссоциациясының энергиясы (кДж/моль)
Бір байланыс		Қос байланыс	
O—H	470	C=O	712
H—H	435	C=N	615
P—O	419	C=C	611
C—H	414	P=O	502
N—H	389	Үш байланыс	
C—O	352	C≡C	816
C—C	348	N≡N	930
S—H	339		
C—N	293		
C—S	260		
N—O	222		
S—S	214		

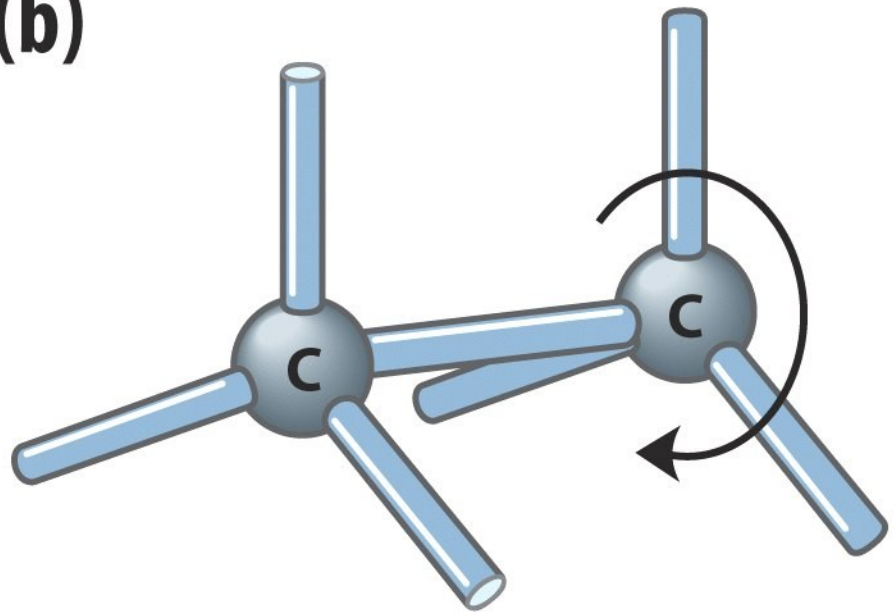
*The greater the energy required for bond dissociation (breakage), the stronger the bond.

КӨМІРТЕКТІК БАЙЛАНЫС ГЕОМЕТРИЯСЫ

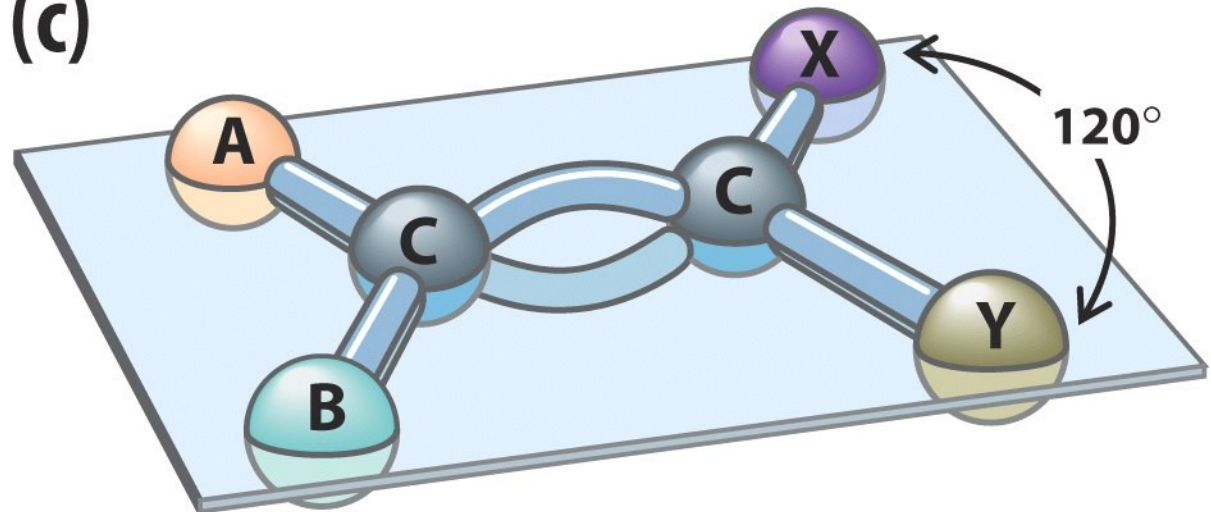
(a)

(b)

(c)

БИОЛОГИЯЛЫҚ МОЛЕКУЛАЛАРДЫҢ КЕҢІНЕН ТАРАЛҒАН ФУНКЦИЯЛЫҚ ТОПТАРЫ

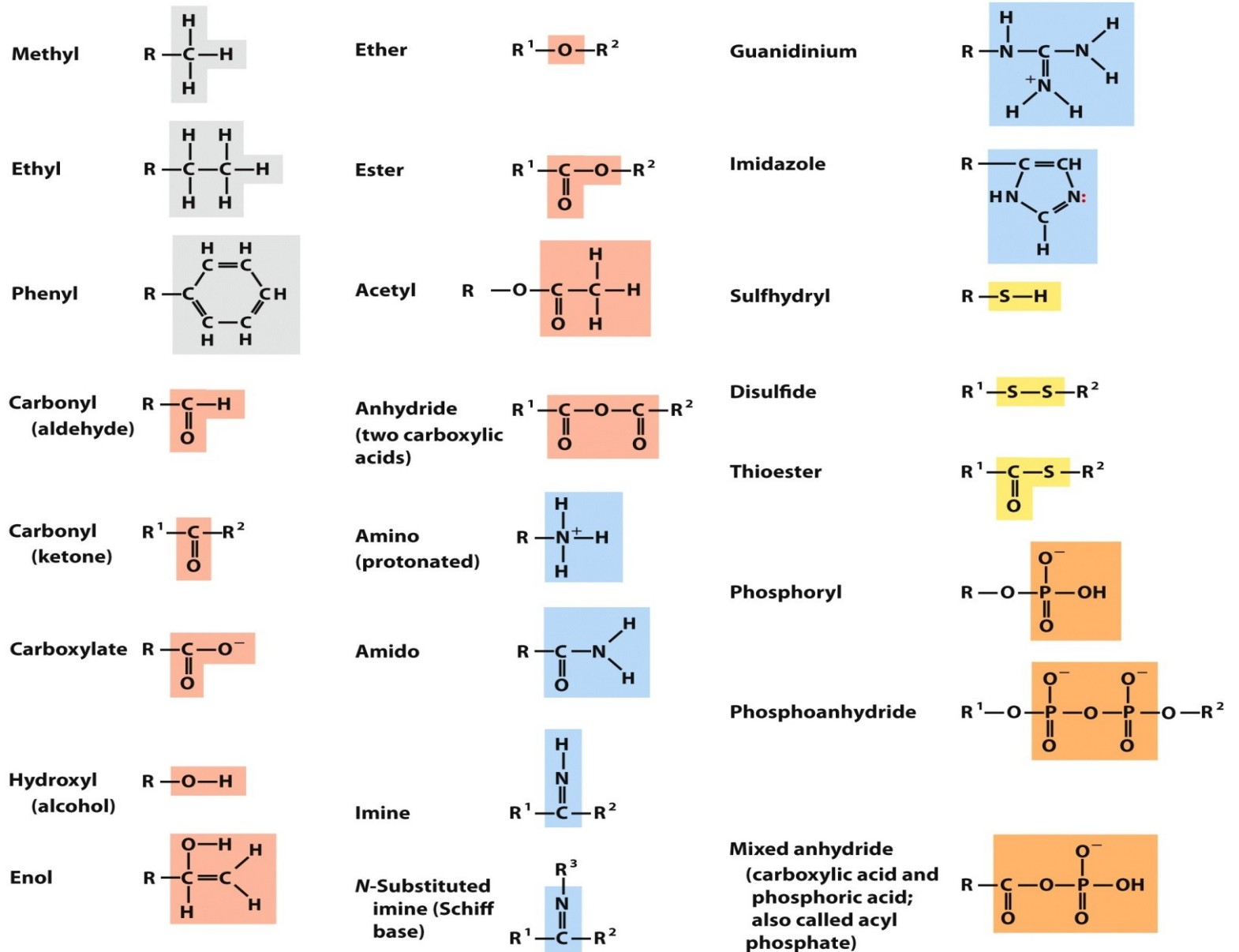

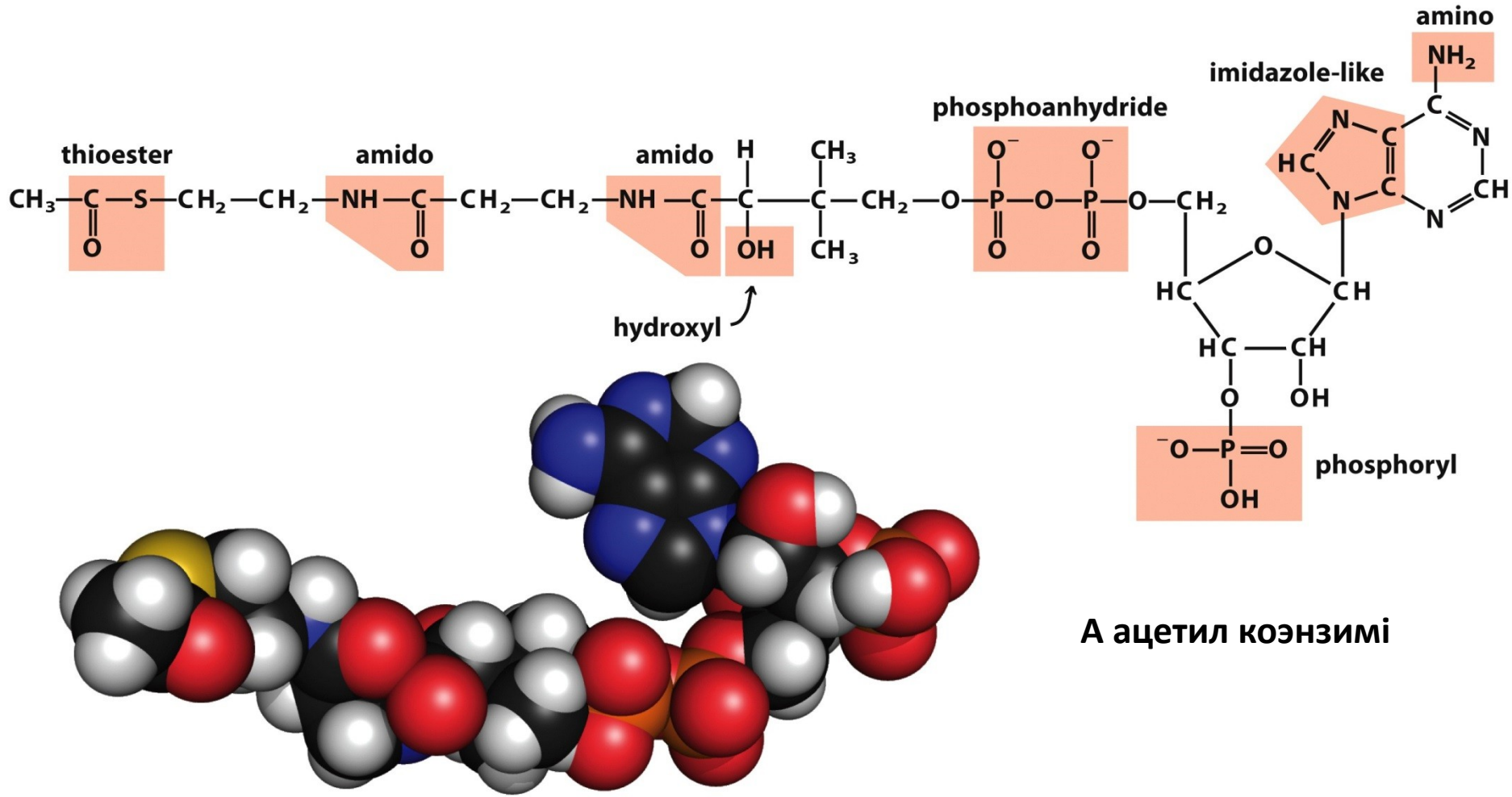
Figure 1-16

Lehninger Principles of Biochemistry, Sixth Edition

© 2013 W. H. Freeman and Company

ЖЕКЕ БИОМОЛЕКУЛАДАҒЫ КЕЙБІР ФУНКЦИЯЛЫҚ ТОПТАР

А ацетил коэнзимі

Figure 1-17
Lehninger Principles of Biochemistry, Sixth Edition
 © 2013 W. H. Freeman and Company

МОЛЕКУЛАЛЫҚ МАССА НЕМЕСЕ САЛМАҚ

Биохимияда екеуі де: молекулалық салмақ (M_r) немесе молекулалық масса «Дальтондарда» (m) қолданылады

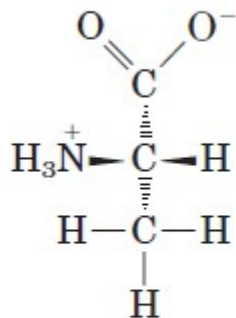
Көміртегі $M_r = 12$ немесе $m = 12D$

Өте ұсақ ақуыздардың массасы $10000D = 10 \text{ kD}$

Өте үлкендерінің массасы $> 1 \text{ млн } D = 1,000 \text{ kD}$ құрайды

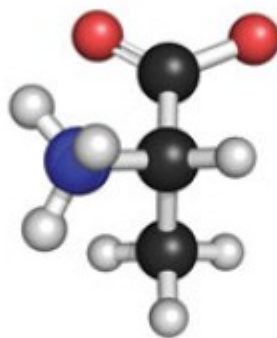
(Титин бұлшықет ақуызы $\sim 3 \text{ млн } D$)

МОЛЕКУЛАЛАРДЫҢ БЕЙНЕСІ

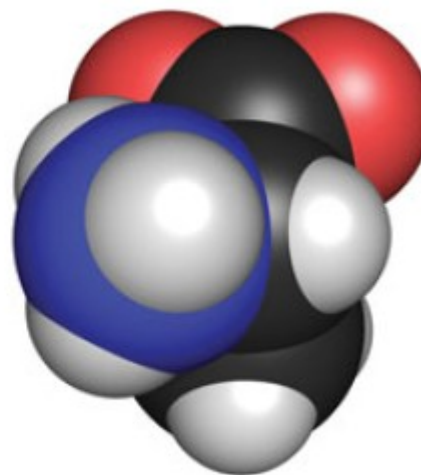
(a)

Перспективтік
формадағы
құрылымдық формула

(b)

Доп-және-таяқша
моделі

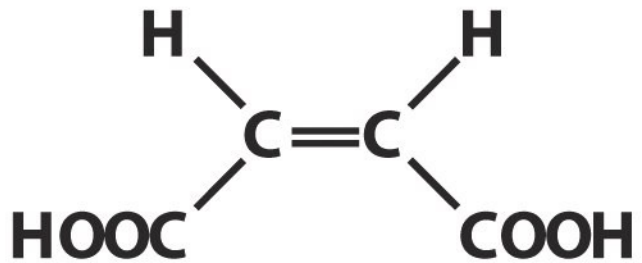
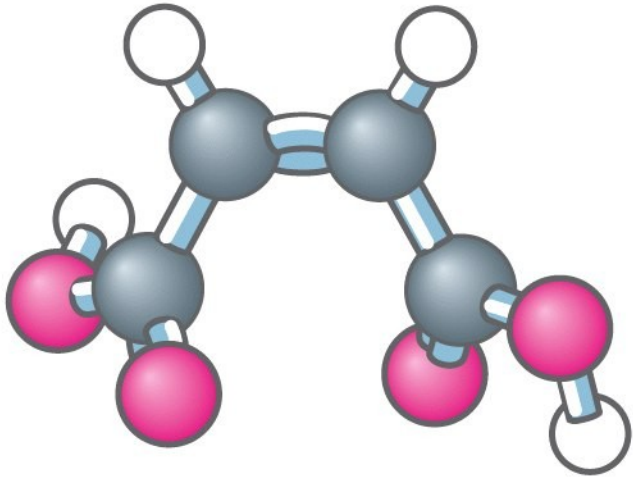

(c)

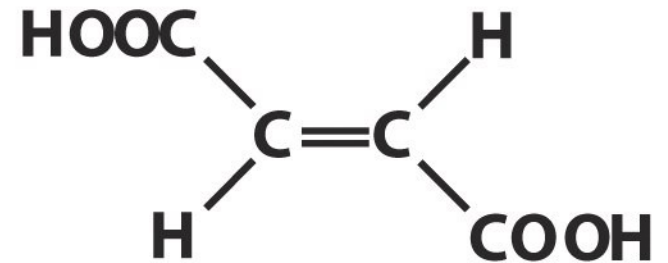
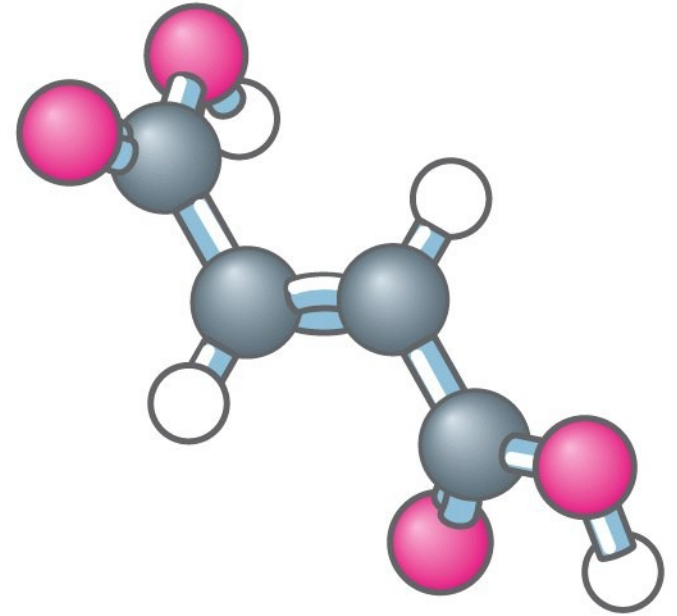
Кеңістікті толтыру
моделі

ЦИС ЖӘНЕ ТРАНС (ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ИЗОМЕРЛЕРДІҢ КОНФИГУРАЦИЯСЫ)

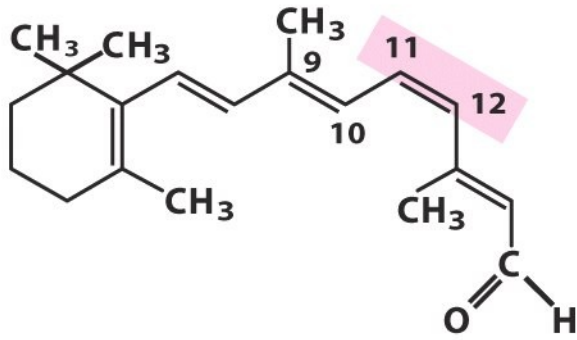
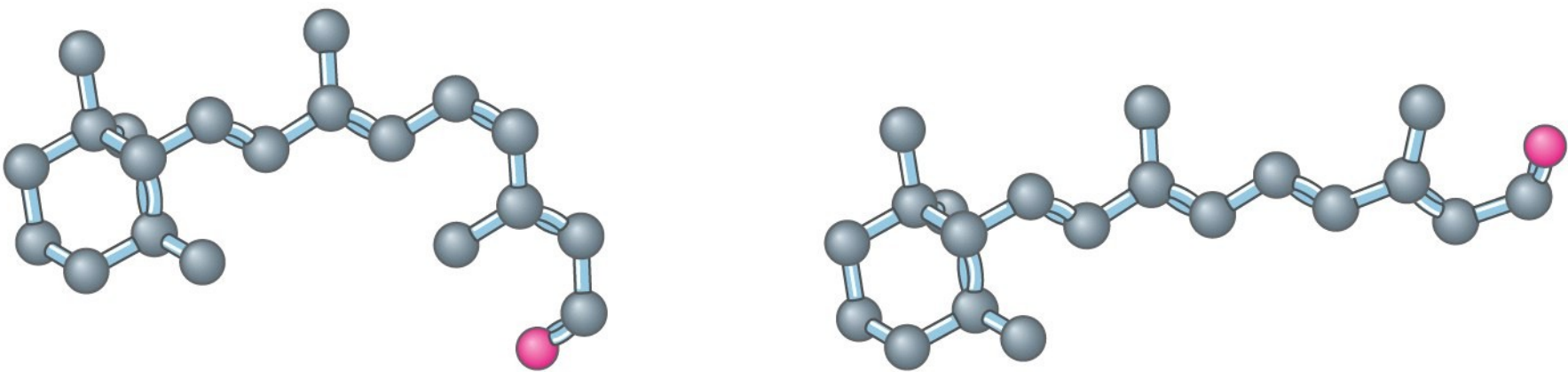

Малеин қышқылы (*цис*)

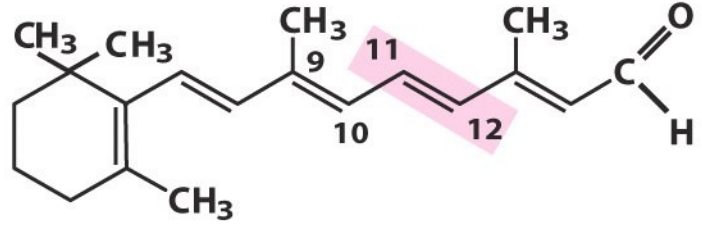
Фумар қышқылы (*транс*)

ЦИС ЖӘНЕ ТРАНС – КОНФОРМАЦИЯЛЫҚ ӨЗГЕРІСТЕР

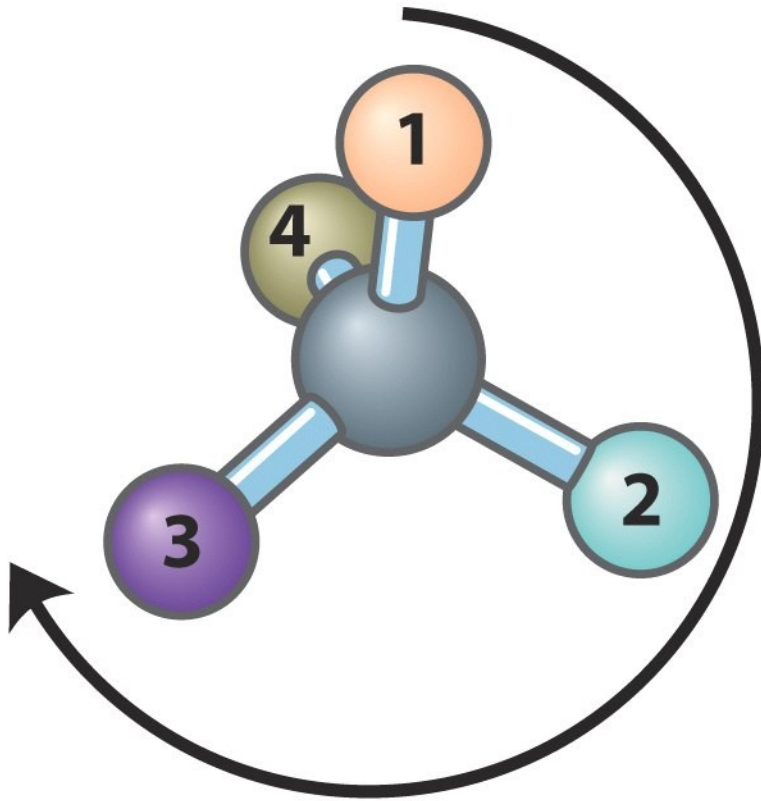
11-цис-ретиаль

жарық
↘

Толық-транс-ретиаль

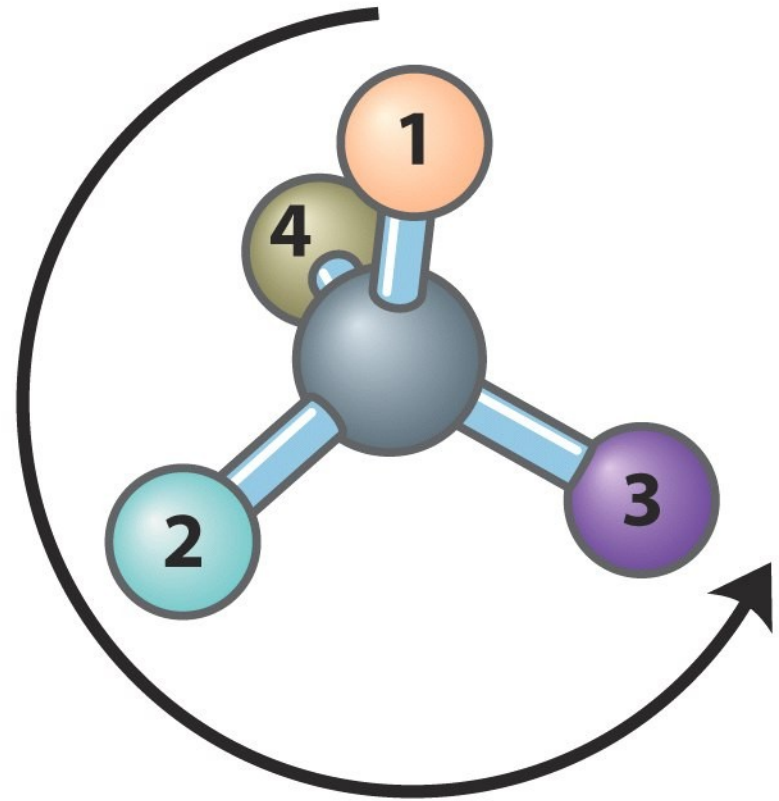
ХИРАЛДЫ АЙНАЛУ

Сағат тілі бағытымен

(R)

Rectus (оң)

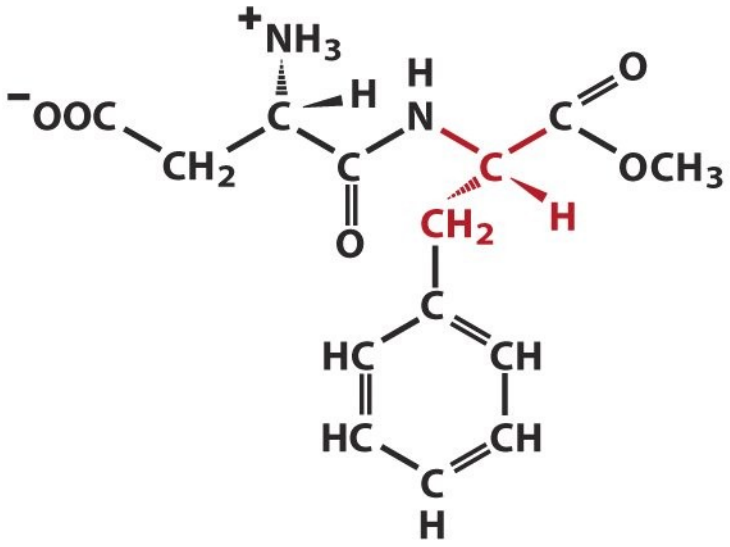

Сағат тіліне қарсы

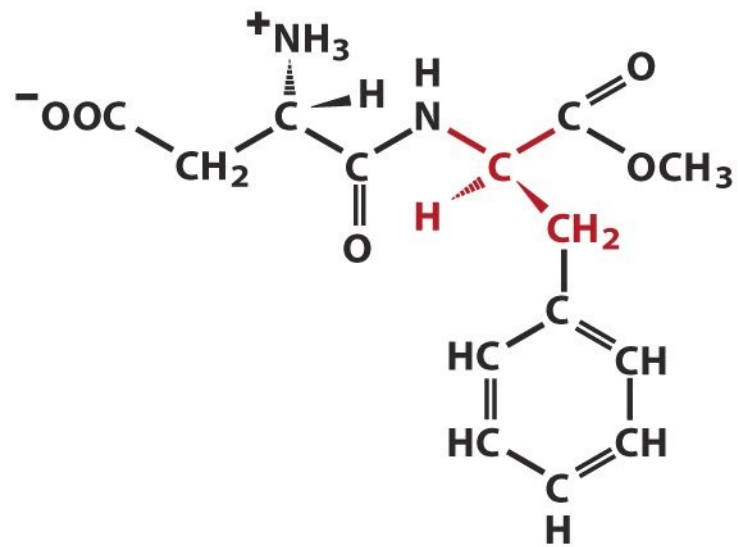
(S)

Sinister (сол)

СТЕРЕОИЗОМЕРЛЕРДІҢ ӘР ТҮРЛІ БИОЛОГИЯЛЫҚ ӘСЕРЛЕРІ БАР

L-аспартил-*L*-фенилаланин метил эфирі (аспартам) (тәтті)

L-аспартил-*D*-фенилаланин метил эфирі (ащы)

РЕАКЦИЯЛАРДЫ ҚАЛАЙ ТЕЗДЕТУГЕ БОЛАДЫ

Жоғары температура

Макромолекулалардың тұрақтылығы шектеулі

Реактивтердің жоғары концентрациясы

Қымбатырақ, өйткені құнды бастапқы материал қажет

Реакцияны жылдам реакцияға ауыстыру арқылы өзгерту

Жалпыға бірдей тірі организмдер (ағзалар) қолданады

Катализ арқылы активтендірудің төменгі кедергісі

Жалпыға бірдей тірі организмдер (ағзалар) қолданады